

צומת המזרח התיכון

עורכים: ד"ר הראל חורב, ד"ר מירה צורף כרך 3, גיליון מס' 6, 23 במאי 2013

סוריה – מאבק בלא הכרעה

פרופ' אייל זיסר

מזה כמעט שנתיים וחצי בוערת האש בסוריה. מחאת איכרים מוגבלת ומקומית שהחלה באזורי הכפר והפריפריה - מחאה מעמדית שבבסיסה מצוקה חברתית וכלכלית - הלכה והתפשטה עד שהפכה להתקוממות עממית רחבת היקף, ובסופו של דבר למלחמת אזרחים עקובה מדם. בחלוף הימים לבש המאבק צביון עדתי, וחמור מכך גם צביון דתי, שבמרכזו מאבק ג'יהאדי של קבוצות אסלאמיות מתוך סוריה ושל מתנדבים הזורמים אליה מכל רחבי העולם הערבי והמוסלמי במטרה ללחום ב'שלטון הכפירה' העלווי, בעל בריתן של איראן וחזבאללה השיעים.

המורדים פגעו קשות באושיות המשטר. הם הצליחו לשתק את מהלך החיים התקין בכל רחבי המדינה ואף להשתלט על אזורים נרחבים משטחה. במאי 2013 עלה מספר ההרוגים על מאה אלף. לאלה יש להוסיף עוד כארבעה וחצי מיליון פליטים, למעלה ממיליון וחצי מהם נמלטו אל מחוץ לגבולות המדינה לטורקיה, ירדן ולבנון. הנזקים שנגרמו לתשתית הכלכלית במדינה מוערכים בכמאה מיליארד דולר, פי עשרה מהתל"ג השנתי הסורי. לאור הנתונים הללו דומה כי מרבית הישגיה של שושלת אסד בארבעים שנות שלטונה בסוריה ירדו לטמיון. עם זאת, לעת עתה שורד המשטר בדמשק והמורדים טרם הצליחו להביא לקריסתו.

לפי שעה הצליח בשאר אל-אסד להתעלם מן ההספדים הרבים שהושמעו אודותיו עד כי משקיפים רבים שבים ומעלים את האפשרות שיצא כשידו על העליונה ממאבק הדמים. המשטר הסורי עודנו ניצב על שתי רגליו ואף משיב מלחמה שעה. הוא הצליח לשמור על לכידותו ועל אחדות השורה בקרב הגורמים העיקריים עליהם הוא נשען. הצבא וכוחות הביטחון, מנגנוני הממשל ומפלגת הבעת', כל אלה עודם ניצבים מאחוריו, למרות הפגיעות הקשות שספגו ולמרות גלי העריקות מקרב שורותיהם. יתירה מזאת, המשטר עודנו נהנה מתמיכה בקרב חלקים משמעותיים של החברה הסורית, בעיקר מקרב קואליציית המיעוטים הניצבת בבסיס שלטונו – בני העדה העלווית ולצידם גם בני העדה הדרוזית, הנוצרים ואפילו חלק מבני העדה הסונית, ובכללם בני מעמד הביניים והאליטות בערים הגדולות. גם סונים מאזורי הכפר והפריפריה, אזורים המהווים כיום את מוקדי הבערה בסוריה, אשר השתלבו בשורותיו של המשטר וממלאים בו תפקידים בכירים, נותרו במרבית המקרים נאמנים למשטר. בנוסף לכך, נהנה המשטר הסורי מתמיכה של כוחות בעלי משקל בזירה האזורית והבינלאומית, ובראשם רוסיה ואיראן.

הצלחת השרדותו של המשטר הסורי נובעת בראש ובראשונה מכישלונם של המורדים בכמה תחומים עיקריים: ראשית, המורדים, המהווים כאמור קבוצה הטרוגנית מאד, כשלו במאמציהם לכוון אחדות פוליטית וצבאית בין שלל הגופים הפוליטיים והקבוצות החמושות הפועלות נגד המשטר. שנית, המתקוממים כשלו במאמציהם לפרוץ אל מעבר לבסיסי התמיכה בהם אל הציבור

הסורי בכללותו. בעיקר ניכר כישלונם בגיוס תמיכה בעניינם בקרב בני העדות השונות. כמו גם בקרב בני הרוב הסוני, יושבי הערים הגדולות, שנותרו צופים מן הצד במהפכה גם כשזו הגיעה לחלב ולדמשק. שלישית, המעבר של המהפכה בסוריה לפסים של מאבק חמוש ואלים, ובייחוד כזה שמשולבים בו פיגועי טרור המכוונים גם נגד אוכלוסיה אזרחית, משחק לידי המשטר ומרתיע רבים מקרב הרוב הדומם במדינה מליטול חלק במחאה. גם האופי האסלאמי הרדיקלי של חלק גדול מכוחות המורדים מרחיק מהם סורים רבים. ואומנם, חלק מהקבוצות המורדות נעדרות כל מחויבות או זיקה למדינה הסורית ומבקשות לקדם אג'נדה כל-אסלאמית.

מבט אל מפת סוריה כיום מעלה את התמונה הבאה: המשטר איבד את השליטה באזורי הגבול עם טורקיה ועם עיראק ואף באופן חלקי באזורי הגבול עם ירדן ולבנון, שנפלו ברובם בידי המורדים. לחילופין, נתפסו אזורי הגבול בצפונה של המדינה בידי תנועות כורדיות הפועלות לכוון בהם אוטונומיה כורדית. שנית, אזור הג'זירה במזרח המדינה על מאגרי המים ושדות התבואה, הנפט והגז שבו, הולך ונשמט מידי המשטר. מורדים ביצרו את שליטתם על חלקים ממנו ובעיקר על אזור אל-ריקה, שהייתה העיר הראשונה שנפלה לידי המורדים. שלישית, חלב, הבירה הכלכלית של סוריה והעיר השנייה בגודלה, נפלה בחלקה אף היא בידי המורדים ועימה גם עורפה הכפרי, כמו גם המרחבים הכפריים של אדליב הסמוכה. גם הדרך העיקרית המחברת את צפונה של סוריה עם דרומה משובשת ונתונה בחלקה לשליטת המורדים. ולבסוף, המאבק על דמשק הבירה בעיצומו שכן, המשטר לא הצליח לעקור את המורדים מן האזורים הכפריים הסובבים את העיר וכן מן הגולן והחוראן המצויים ברובם בשליטתם. מנגד, לטובת המשטר משחקת העובדה שהר הדרוזים בדרום וחבל העלווים בצפון ועימו אזור החוף, נותרו מחוץ לאזורי המריבה. כך גם מרכזן של הבירה דמשק ושל העיר חלב; ביטוי לרצונה של הבורגנות הסורית ביציבות, ששררה תחת שלטונה של שושלת אסד. המשטר מוסיף להישען על תמיכת הצבא וכוחות הביטחון ומנגנוני הממשל השונים שנותרו כשהם עומדים איתן מאחוריו למרות המהלומות שספגו.

המאבק בסוריה עשוי להימשך עוד זמן מה שהרי המשטר הסורי לוחם על חייו, ולרשותו עומדים עדיין מקורות עוצמה ותמיכה בלתי מבוטלים. הצבא הסדיר עדיין לא התפורר ומנגנוני הממשל השונים עודם מתפקדים. לרשות המשטר עומדת תמיכת בני עדות המיעוטים ועימם כאמור גם חלקים מבני העדה הסוניית. שאלת המפתח היא האם תימשך המגמה לה אנו עדים במהלך השנתיים וחצי האחרונות בלא שינוי או מפנה, והאם יוסיפו המורדים להתקדם עקב בצד אגודל לעבר הפלת המשטר, ואולי ההיפך הגמור הוא שעתיד להתרחש, קרי: המשטר יהיה המנצח במערכה נוכח חולשתם המובנית של המורדים וכישלונם לאחד את השורות, כמו גם העייפות ואף הייאוש מהשגת המטרה הפושים בשורותיהם.